

Філонова Ю.М.,

аспірант кафедри цивільного права № 2

Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

ЗАХИСТ СЕРВІТУТНИХ ПРАВ: ДОСВІД РИМСЬКОГО ПРАВА ТА СУЧАСНИЙ СТАН

Першоджерела появи самого права сервітуту, в тому числі і способів його захисту сягають римського приватного права. Саме римськими юристами були розроблені перші правові засоби спрямовані на усунення будь-яких порушень права сервітуту, які з часом були розвинуті та видозмінені. Розвиток відомих римському праву конструкцій захисту речових прав, від віндикації до більш високоорганізованих моделей, мав наслідком виокремлення спеціальних позовів. Так, захист сервітутних прав здійснювався за допомогою речо-

вого позову, віндикації сервітуту (*vindicatio servitutis*), який з плином часу отримав відокремлене найменування як конфесорний позов (*actio confessoria*). Сервітуарій, подібно власнику, мав право захищати свої права як від наявних у даний конкретний момент порушень його прав, так і від правопорушень, що можуть мати місце в майбутньому. Для цього він міг вимагати як повернення втраченого сервітуту, так і припинення незаконних дій з боку сторонніх осіб, що порушують його суб'єктивне право. Позови, які випливають з такого права, по праву Юстиніана подавалися проти всякого, хто заважав уповноваженій особі здійснювати свої права, незалежно від того, мав чи ні порушник права щодо речі.

Конфесорний позов мав двоякий прояв. З одного боку, він був спрямований на усунення претензій з боку сторонніх осіб, що носили юридичний характер. З другого боку, він повинен був усунути фактичні перешкоди в користуванні сервітуарієм належним йому сервітутом. Однак, при фактичному позбавленні сервітуарія володіння земельним сервітутом *actio confessoria* застосуванню не підлягав.

На противагу розглянутому позову, в давньому Римі застосовувався так званий *actio confessoria publiciana*. Даний позов був спрощеною моделлю захисту від третіх осіб, але не міг застосовуватися щодо власника службової ділянки. Специфіка даного позову полягали в тому, що сервітуарію належало довести тільки, що він виступає добросовісним власником пануючої земельної ділянки.

Подальший розвиток цивілістичної доктрини породив теоретичні основи для класичних речових позовів, що надаються власнику майна, що поширювались на більш широке коло суб'єктів. Так, в першій половині минулого століття з'явилась особлива категорію позовів - позови про витребування майна з чужого незаконного володіння, які поширювались і на титульних власників.

Неоднозначність в розумінні способів захисту сервітуту за умови тлумачення даного права як виключно речового, на сучасному етапі ще більшою мірою породжує питання і сумніви щодо того, якими ж засобами захищати зазначене право: речово-правовими або зобов'язально-правовими. Необхідно відзначити і ту обставину, що у межах відносин сервітутного типу судовий захист може здійснюватись стосовно суб'єктивних цивільних прав з юридичної точки зору відноснони, що знаходяться на стадії їх встановлення.

Якщо слідувати канонічній традиції і шукати способи захисту сервітутних прав серед речових позовів, то рішення даного питання криється не в безпосередньому захисті самого сервітутного права, а з огляду на його забезпечувальну функцію, - в захисті права власності пануючої ділянки. Іншими словами, сервітуарій може вільно подавати без будь-яких обмежень негативні позови до будь-якої сторонньої особі або навіть самому співвласнику, але не в силу того, що він є сервітуарієм, а тому що він - власник пануючого майна. В даному випадку присутня трансмісія захисту права, бо власність і сервітут, в рамках відносин «суб'єкт – панівне майно», є нерозривними і не підлягає поділу. Тому внесення дисбалансу в цей зв'язок з боку сервітуту породжує можливість речово-правового захисту того права, на забезпечення реалізації якого він встановлений. У чистому вигляді сервітут, поза зв'язком з обслуговуючим його правом власності, є недостатнім для запуску речово-правового механізму захисту.

Крім речово-правових позовів, уповноважений суб'єкт має право використовувати й зобов'язально-правові засоби захисту сервітуту в силу його конструктивних особливостей, визначених чинним цивільним законодавством України. Зобов'язально-правові засоби захисту прав сервітуарія застосовується у випадках, коли підставою є договір.

На відміну від розглянутих позовів, спрямованих на захист сервітутних прав, позов з договору про встановлення сервітуту відноситься до категорії зобов'язальних і підлягає застосуванню тільки проти іншої сторони угоди - власника службового ділянки, але не проти третіх осіб.

Сучасне цивільне законодавство України визначило специфіку конструкції сервітуту таким чином, що найчастіше необхідність застосування засобів цивільно-правового захисту з'являється у потенційного сервітуарія ще на стадії встановлення сервітуту.

За чинним цивільним законодавством України основним засобом судового захисту сервітутів виступає віндикаційний позов (*vindicatio servitutis*). Українське законодавство в цьому питанні слідує традиціям як римського, так і російського дореволюційного права.

Крім судового захисту сервітутів за допомогою речового позову, йдеться про власницький або посесорний захист сервітутних прав.

Єдиного способу захисту сервітутного права від будь-яких його порушень не існує. Це обумовлюється окремою правовою природою сервітутного права і конструкцією сервітутних правовідносин.

Особливою формою захисту сервітутного права виступають позови, що подаються майбутнім сервітуарієм або власником (володільцем) щодо спонукання до укладення договору і на його підставі встановлення сервітуту. У вітчизняній правовій доктрині розроблено механізми захисту існуючих суб'єктивних прав, що надає їм велику життєздатність, оскільки ці механізми націлені на поновлення порушеного майнового стану уповноважених осіб. Сервітутне право, в силу своєї специфіки має свої механізми, спрямовані на його захист. Необхідно відзначити, що конструкції, спрямовані на захист саме сервітутних прав, зазнавали різних модифікацій в силу різного розуміння правової природи безпосереднього сервітутного права.

Таким чином, розглянувши всі способи захисту сервітутного права, що беруть початок з римського приватного права та фактично збігаються з відомими вітчизняній правовій доктрині видами позовів, робимо висновок, що в якості засобів захисту сервітутного права можуть виступати або речове-правові, або зобов'язальне правові позови. Захист сервітутного права буде залежати від того, яке саме порушення даного права відбулося. Такий стан справ зумовлений тим, що в даний час немає спеціалізованого позову для захисту сервітутного права.